

УДК 796.01:338.2:94

Тимошенко Ю. О.
Національний університет
фізичного виховання і спорту України

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА РАДЯНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ: ІСТОРІЯ ПИТАННЯ

Досліджено сутність державної політики в галузі фізичної культури на межі 1920-30-х років. Доведено, що фізкультурно-спортивний рух виступає одним із елементів організації людей для реалізації необхідних владі економічних проектів у роки першої п'ятирічки. Спортивне життя в ці роки не зникає, проте воно поступається першій реалізації завдань соціалістичного будівництва; якісно змінюється зміст фізичної культури. Показано, що у ці роки, як ніколи раніше, фізична культура і спорт виступають елементом соціалізації та згуртування людей, послаблення соціальних протиріч.

Ключові слова: фізична культура, виробництво, ударники, соціалістичне змагання.

Кінець 1920-х – початок 1930-х років – це час остаточного переходу до планової економіки, що унаочниться в 1928 р. початком виконання першого п'ятирічного плану. Оскільки влада необхідних ресурсів на індустріалізацію не мала, вона почасти перекладає на плечі людей фінансування промислових новобудов. Фізична культура і спорт, точніше фізкультурні гуртки, мали сприяти цьому. **Змістом фізичної культури в ці роки** були: участь у масових політичних кампаніях, як то перевибори Рад тощо; організації агітаційних пробігів на села (Харків–Дніпропетровськ, Київ–Артемівськ), де центрами фізкультурної роботи виступають хати-читальні, сільбуду, допризовні пункти; організація масових вечорів фізичної культури, конференцій фізкультурників, диспутів на теми “Культурний фізкультурник”, “Чергові завдання фізкультурнуху”, “Про соціалістичне змагання” [1]. Тобто на перший план у роботі фізкультурних гуртків виносяться ідеологічні завдання, які проявилися, передовсім, у розгортанні різноманітних форм позаекономічного стимулювання виробничої активності робітників – заохочення до участі у соціалістичному змаганні та ударницькому русі, всіляких лотерейних та позикових кампаніях. Також вони пропагували різноманітні виробничі новації, що проходили у рамках індустріалізації – запровадження практики “комуністичних штурмів”, перехід на безперервний робочий тиждень, систематичні понаднормові неоплачувані роботи – “суботники” та ін. Тобто рухова активність фізкультурників підмінялася виробничою діяльністю. Відтак поряд із питаннями оздоровлення, гігієни і позик на перший план виходить питання **наближення фізкультури до виробництва**.

Мета дослідження – з'ясувати особливості розвитку фізичної культури в УСРР у роки першої п'ятирічки.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють кінець 1920-х – початок 1930-х років.

Об'єктом дослідження є фізична культура і спорт в УСРР у міжвоєнний

період.

Предметом – фізична культура на виробництві.

Робота ґрунтується на використанні історичного аналізу наукової літератури та джерел; системного та порівняльного аналізу.

У 1930 р. відбулася I Всесоюзна конференція профспілок із фізичної культури, на якій було прийнято рішення про перехід від клубно-територіального принципу побудови фізкультурної роботи, що культивувався доти, до виробничого. Замість гуртків фізкультури відтепер низовими організаціями було визначено *колективи фізичної культури (КФК)* на виробництві, у державних установах, ВНЗ, школах. *Боротьба з рекордсменством, ставка на ударника-фізкультурника – ось сутність державної політики в галузі фізичної культури того часу.* Так, фізкультурники-харчовики Києва у своєму рапорті Всеукраїнському з'їздові профспілки працівників харчової промисловості, який відбувався у січні 1931 р., звітували про виконану роботу (15 позицій), що дає уявлення про зміст фізкультури на виробництві: “6. Фізкультурники виїжджали ліквідовувати “картопляний прорив” – 99 чол. (копали, вантажили та перебирали картоплю). 7. Фізкультурники взяли участь у ліквідації прориву промфінплану на цукерні та консервовій фабриці, відробляючи день порядком самооблігації” і т.ін. [2]. Така робота фізкультурних гуртків була характерною для всієї республіки. Власне спортивна чи то оздоровча активність людей підмінялася додатковою роботою на виробництві. Звичайна експлуатація робітництва прикривалася красивою фразеологією про фізкультурну роботу, якої-то власне і не було. Натомість було те, що цікавило владу – самооблігації, ліквідація прориву тощо. В умовах інтенсивної розбудови промисловості радянське керівництво намагалося якомога повніше використати активність людей саме для цього.¹ Звідси і підміна понять: під фізкультурною роботою розуміли все те, що давало можливість вирішувати економічні завдання і тільки. Спортивна складова відходить на другий план, оскільки, за такою логікою, витрати часу на тренування не дають прямого економічного ефекту, люди не створюють додаткового економічного продукту, а саме це і цікавить владу, саме в цьому напрямку вона спрямовує активність людей.

У такий спосіб фізична культура і спорт, нарівні з комсомолом, профспілками, піонерією, виступають одним із елементів організації людей для реалізації необхідних владі економічних проектів у місті та селі. Звіти гуртків, рад фізичної культури про роботу та свої успіхи відображають цю реальність: “...Фізкультурні організації та окремі фізкультурники брали участь у проведенні хлібної естафети, в масово-колгоспному (*так у тесті.* – Ю.Т.), виробничому поході, що проводив комсомол, у збиранні врожаю. [...] Бригада фізкультурників-бетонників Дніпрельстану встановила рекорд –

¹ Ми навіть уявити не можемо чогось подібного до британського “Акту про заводи”, прийнятого ще наприкінці 1840-х рр., який зобов'язував власників підприємств закривати їх по суботах на дві години раніше аби робітники мали час займатися спортивними іграми.

заколотила 33 бадії (при нормі 13); фізкультурники Києва накопали 30 тис. пудів картоплі; фізкультурники-харчовики Києва працювали день на ліквідації прориву на 1-й Держфабриці ім. К. Маркса; фізкультурники-ударники м. Гришина (Донбас) беруть активну участь у ліквідації вугільного прориву і в усьому політичному й громадському житті шахт, за що отримали нагороду – орден “Ударник”; на заводі ім. Ворошилова (Алчевськ) із числа фізкультурників організовано штурмовий батальйон (190 чол.) для ліквідації прориву. [...] Соціалістичні змагання, ударництво, громадський буксир, зустрічний промфінплан, самоконтрактація, самообілізація на ліквідацію проривів, що широко розгорнулися і є новою формою комуністичної організації праці й виховання, повинні охопити всі шари фізкультурників. [...] У змісті фізкультурної роботи особливо слід звернути увагу на усунення настроїв рекордсменства, професіоналізму, чемпіонства, борючись із перегинами у бік змагань за рахунок громадської роботи. Рішуче давати відсіч індивідуалістичним настроям чемпіонства та “боління” [3]. В іншому документі: “Спортивно-технічна робота з клубу перенесена в цех, завод, радгосп, школу, колгосп. Заводські, колгоспні спартакіади стали складовою частиною боротьби за виконання промфінпланів. Змінено в корні принципи оцінки фізкультурних змагань (*виділено мною.* – Ю.Т.). Тепер цехові, колгоспні, заводські спартакіади розцінюються не лише з боку спортивної підготовки учасників, але й задіяністю учасників спартакіад у виробництві, ударництві, виконанні і перевиконанні промфінпланів, участю в роботі громадських організацій” [4].

Фактично спостерігаємо нове прочитання здавалося б цілком зрозумілих і давно усталених понять: під поняттям “фізкультурник” тепер розуміється не лише людина, яка займається руховою активністю у вільний від роботи час. Тепер під цим поняттям розуміють індивіда, якого за фактом приналежності до спільноти фізкультурників можна притягти до того чи іншого виду економічної діяльності. Так само як того ж таки індивіда, але вже за фактом приналежності до спільноти “комсомольці”, “тсоавіахімовці”, “ударники” влада могла експлуатувати, не означаючи цього прямо, як їй заманеться. А оскільки така експлуатація оберталася в красиву ідеологічну обгортку – “країна переможного пролетаріату”, “вороже кільце оточення буржуазних країн”, – переважна більшість населення свідомо віддавала весь свій вільний час роботі на державу. Тож не дивно, що новий час приніс у фізичну культуру нові “терміни”: підписка на позику, промфінплан, ударництво, громадський буксир, зустрічний промфінплан, самоконтрактація, самообілізація тощо – такий собі орвелівський “новояз”. Тоді як питання спортивної роботи, оздоровлення населення в партійних документах поступаються місцем іншим пріоритетам, за якими й оцінюють роботу фізкультурних гуртків, як це бачимо з наведених документів. Саме тому ЦК ВКП(б) у 1930 р. визнав стан фізкультурної роботи незадовільним, оскільки, як вважали у ЦК, все ще недостатньо охоплено фізкультурою робітничі маси, був наявний рекордсменський ухил тощо. Згадка про “рекордсменство” якраз і свідчить про невдоволеність владою тим, що певні

індивіди витрачають час на “безцільне” тренування, замість того аби у виробничому колективі ліквідувати черговий прорив. Натомість, “недостатньо охоплено фізкультурою робітничі маси” – це той резерв, який місцеві керівники повинні залучити в додаткову економічну діяльність на користь держави. Саме тому було поставлено вимогу *посилити державне централізоване керівництво*, залучити до роботи широкі робітничі маси, створивши у розвитку фізкультурного руху масовість, перенести центр роботи у цех, завод, на село – саме туди, де вирішуються завдання першої п’ятирічки. Відтак, не фізична культура як така цікавить владу, а можливість з її допомогою (прикриваючись нею) експлуатувати населення УСРР.

Власне спортивне життя в Україні в ці роки не зникає, проте, як впливає зі сказаного вище, воно на маргінесі. Владу не цікавить пасивне “боління” чи шліфування спортивної майстерності, бо воно не приносить матеріальних дивідендів владі. В ті роки помітною стає підміна фізкультурної діяльності виробничою: в країні криза хлібозаготівель – фізкультурники беруть участь у посівній кампанії; шахта не виконує план – фізкультурники у вільний час надолужують це.

Зміст фізкультурних газет відображає згадану тенденцію. Колишні огляди матчів (футбольних, гандбольних, волейбольних) заступають репортажі про трудові звершення соціалістичного будівництва. З певною періодичністю друкуються листи від зарубіжних фізкультурників про їхнє життя, спортивну роботу, святкування революційних свят тощо, які за змістом і стилем дуже нагадують вигадані історії-страшилки про те, як у них погано і як у нас добре. Спорт не зник остаточно – існують певні дописи, але в мінімальній кількості як для спортивного видання. Звичайно ж, існування спорту і наявність публікацій про нього – це різні речі, але певна кореляція між цими явищами, безсумнівно, присутня, як це видно на прикладі 1920-х років. Детально це питання висвітлюватиметься далі, наразі зупинимось на загальній ситуації. Зокрема, **футбольні** повідомлення часто присвячені питанням грубої поведінки на полі [5], проблемам з організацією матчів [6], отриманням грошей за проведення суддівства [7]. В одній зі статей спростовується теза, що **теніс** – це буржуазний спорт, ним можна і потрібно займатися, закликає газета. Віддаючи належне боротьбі зі “спортизацією”, стаття закінчується інформацією про те, що всі тенісисти, які грають на Червоному Стадіоні у Києві, вирішили скласти нормативи на значок “ГПО” та пройти медогляд [8]. “Проти “спортизації” в шахо-дамковому житті” – це заголовок статті, що говорить сам за себе. Газета підводить підсумок роботи **шахової** секції за 1931 р. і з осудом констатує, що “незважаючи на велику тягу до неї трудящих, проводилася робота виключно як “спортизація” і не була підпорядкована основним політико-господарським завданням...” [9]. Але, мабуть, критика не була почута, бо через півроку в іншій газеті читаємо: “Досі ми ще є свідками неухважного ставлення шашистів до питань заглиблення фізкультури в систему своєї роботи. Шахісти й шашисти досі ще надзвичайно мало залучені до занять з

фізкультури, до опанування комплексу “ГПО” [10]. **Волейбольні** зустрічі наприкінці грудня 1931 р. команд Москви, Харкова і Дніпропетровська висвітлили проблеми в українських командах, що стосуються гри та дисципліни [11]. У весняних публікаціях 1932 р. ідеться про те, що “24 березня нарешті розпочали **баскетбольний** календар. 1-й день виявив всю непідготовленість колективів. Багато не з’явилися, особливо це стосується жіночих команд. З технічного боку команди були підготовлені дуже слабо...” [12]. Що ж до минулого зимового сезону, то автор статті стурбований дуже малою популярністю **хокею** в Києві, де лише п’ять профспілок мають по одній команді [13]. Як бачимо, йдеться, переважно, про організаційні питання, боротьбу зі “спортизацією”, розвиток комплексу “ГПО”. Значна кількість організаційних проблем свідчить про те, що процес інституалізації спорту в підрадянській Україні все ще триває. Увага преси до питань “ГПО” і боротьби зі “спортизацією”, виокремлення пріоритетних для влади напрямів розвитку фізичної культури – це данина політичному моменту. Газети не лише інформували читачів, але й агітували, роз’яснювали політичний момент, враховуючи владні очікування з того чи іншого питання внутрішньої чи зовнішньої політики. Оскільки на часі змагальність у спорті не вітається (на користь масовості), зрозумілим є брак аналізу спортивних досягнень.

Спортивна тематика поступово витісняється зі шпальт газет, де її заступає ідеологічна складова у вигляді статей про п’ятирічні плани, підписки на позики, вигадані й реальні жахіття з життя зарубіжного робітництва, а також інформація про викриття різноманітних шкідницьких організацій. Все це безупинно вбивалось у свідомість людей постійним повторенням одних і тих же слів, штампів, зворотів. Просякнута ідеологічно витриманими висловами свідомість відтворювала відповідну картину світу, наповненого ворогами й шкідниками, проти яких необхідно вести запеклу боротьбу: “...и вечный бой, покой нам только снится”. За змістом газет помітною є тенденція до формування тоталітарної системи. Країна поступово закривається від світу й закриває світ для своїх громадян.

Щодо **змісту роботи фізкультурних організацій**, то, як і в попередні роки, проведено всеукраїнський військовизований лижний пробіг (3 тис. учасників), воєнізовану естафету “На штурм останнього року п’ятирічки”. Українські організації брали участь у всесоюзній естафеті “Труд и оборона” на двох маршрутах “Вугіль–Зерно” і “Транспорт–Енергетика”. Її учасники провели протягом усього маршруту 145 мітингів та масових вечорів. Змістовим наповненням цих заходів буде агітаційна складова, що її якнайповніше відобразатиме й популяризуватиме тодішня преса. Переважно ці заходи пов’язувалися з якоюсь знаменною датою в житті країни – річниця народження вождя, революції, комсомолу, вибори до Верховної ради чи місцевих тощо. Завданням фізкультурників (які власне й не займалися нею) під час походів було використати відведений їм час для формування соціалістичного світогляду (як у самих учасників, так і в людей,

з якими вони спілкувалися); розвитку громадської активності й самодіяльності, які б максимально втягували людей у суспільне життя, вириваючи їх з власного, не контрольованого владою повсякдення.

Поряд із аналізованими естафетами відбулися всеукраїнські сільська та колгоспна спартакіади, програми яких було побудовано за військово-прикладним принципом (окрім стрільби та кидання гранати в ціль, що входили до програми сільської спартакіади від 1930 р., ввели подолання смуги перешкод та перенесення вантажу (патронний ящик) масою 24 кг). Поza цим, фізкультурники брали участь у заходах “зміцнення обороноздатності країни”: за 1931 р. було зібрано 8930 крб. на державне будівництво і понад 20 тис. крб. на танкетку “Фізкультурник України” [14]. Резолюція Першої всеукраїнської фізкультурної конференції профспілок свідчить: “Фізкультурні маси брали активну участь у масово-громадсько-політичних кампаніях – участь у проведенні позик “3-го Вирішального” і “4-го Заключного” року п’ятирічки, естафети за врожай, весняної та осінньої посівної компаній, в уборці врожаю та городини, в боротьбі зі шкідниками, в боротьбі за вугілля та транспорт і т.ін.” [15]. Таким чином, будь-яка діяльність повинна була сприяти реалізації головного завдання – здійснення індустріалізації. Лаконічний у цьому плані рапорт фізкультурників заводу “Сталь”: “Проведена общезаводская конференция физкультурников совместно с рабочими в количестве 940 человек, где прорабатывались контрольные цифры на 1932 г., а также по программе задания на завод по выполнению <плана выплавки> чугуна, стали, проката” [16]. Оце й уся фізкультура та спорт. Наведені факти свідчать, що реалізація державних заходів (політики) з наближення фізкультури до виробництва мало позначилася на руховій активності робітників. Не заперечуючи позитивних наслідків впровадження фізкультурних пауз на підприємствах, констатуємо, що реальним наслідком кампанії наближення фізкультури до виробництва стане додаткова експлуатація робітників у позаробочий час. Відбуватиметься це за рахунок суттєвого обмеження спортивної роботи – у людей просто не буде вільного часу для цього. Відтак, про реалізацію рекреаційної функції фізичної культури в ті роки йтися не може.

Наведені факти свідчать, що влада прагнула вирішити чергові економічні завдання коштом самих людей. У ті роки звітні документи рад фізкультури зрідка подають відомості про змагання (що мало би бути обов’язковим коли йдеться про фізичну культуру і спорт), натомість повідомляють про те, що під керівництвом ВРФК фізкультурники міст і сіл у боротьбі за хліб 1931 р. провели спеціальну естафету “Врожаю”, що відбувалася впродовж шести місяців, під час якої силами фізкультурників заготовлено 685 пудів хліба. З початком 1932 р. проведено естафету “На штурм останнього року п’ятирічки”, що мала на меті провести підготовку до весняної сівби. Здійснюючи постанови III партійної конференції КП(б)У про боротьбу за хліб та буряк, у Київській області 31 фізкультурна бригада

працювала на полях, борючись із польовими шкідниками, а у Вінницькій області 120 бригад (7545 чоловік) пропололи та прорвали плантацію буряків у 379 гектарів тощо [17]. До фізичної культури вказана діяльність не мала жодного стосунку, вона радше стосувалася фізичної роботи. Наразі така “фізкультурна робота” відображає два моменти: 1) поряд із позиками на індустріалізацію, фізкультурників необхідно було організувати на ліквідацію чергового прориву – хлібозаготівельної кризи, на що й спрямовують активність районні РК; 2) бачення владою місця фізичної культури та її функцій у радянському суспільстві: заняття фізкультурою було додатковим приводом до залучення людей у господарські кампанії, зорганізовані політичною владою для реалізації завдань соціалістичного будівництва. При цьому відбувається *підміна понять і змісту самого терміна “фізична культура”*. Вона перестає бути самодостатньою, оскільки розвивається не за власними спонуками, а виходячи з завдань, що їх ставить політична влада країни. Тому в змістовому її наповненні на перше місце виходить ідеологічна, політична, виховна функції, а не характерні для неї розвиваюча, рекреаційна, оздоровча тощо.

У ті роки чіткіше окреслюється сутність радянської фізкультури, якою її хоче бачити комуністична владна еліта в Україні: “...Перш за все вона <фізкультура> дуже відрізняється від західноєвропейської буржуазної фізкультури тим, що наші настановлення базуються на ухвалях партії, а не на індивідуалізмі, не на рекордах, а на колективній участі у роботі. Фізкультурники виховуються не для того, щоб піднімати гирі та гарно грати в скраклі. Фізкультурник мусить фізично розвиватися для того, щоб виконувати і перевиконувати завдання, що поставить партія і робітнича кляса перед робітництвом і сільським господарством” [18]. Звісно, що за таких очікувань із боку влади спортивна складова фізичної культури існує не так завдяки, як всупереч політичній доктрині комуністичної партії. Не заборонили її лише тому, що спорт має занадто велику популярність, на яку варто зважати. Водночас припустимо, що головним усе ж буде той момент, що завдяки спортивним змаганням вдається дозовано випускати людські емоції та виховувати колективістські почуття. Їх потрібно було спрямувати в бажане владі русло. Залучення людей до всіляких заходів, акцій, мітингів, демонстрацій створювало у них відчуття приналежності до великих звершень. Основним контекстом таких заходів була демонстрація переваг радянського способу життя. Фізична культура і спорт стають елементом соціалізації та згуртування людей, послаблення соціальних протиріч, створюючи єдність – реальну чи бажану, але з надзвичайно важливими політичними наслідками. Як би ми не ставилися до радянської влади чи комуністичної партії, мусимо визнати, що більшість людей у досліджуваний період щиро вірили в те, що творять нову, небачену раніше країну, роблять реальністю казку. Задля цього вони готові були працювати по дванадцять годин на добу, недоїдати, ходити в обносках, але з надією на краще майбутнє, в якому їм будуть заздрити, оскільки саме вони його творили. **Це вже не так предмет внутрішнього вибору особистості, як певна**

суспільна філософія, що набуває втілення в радянському повсякденні, і якої так бракує сьогодні.

Із цього приводу неназваний представник НКЗ на нараді в ЦК ЛКСМУ 11 березня 1930 р. зазначив: “Нет ничего удивительного в огромной заболеваемости молодежи. Это объясняется тем, что она всегда проявляет инициативу и работает очень много. Если это комсомольцы или пионеры, то это вообще погибшие люди (підкреслено мною – Ю. Т.), потому, что очень загружены. У нас в этом плане до сих пор нет никакой установки. Сколько не говорили и не указывали комсомольским организациям, чтобы не перегружали молодняк, никаких результатов не видим. Необходимо дать возможность ребятам отдохнуть и поработать над собой” [19]. **Злочин тоталітарної системи саме і полягав у тому, що вона свідомо використовувала людський ентузіазм, наперед знаючи про нездійсненність цих мрій!**

Бачимо, що на межі 1920–1930-х років у радянському суспільстві праця і все, що з нею пов'язане, набувають рис такого собі культу, який, серед іншого, підноситься й фізичною культурою. Праця набуває сакрального статусу. За високою трудовою активністю радянської людини бачиться принцип мирської аскези, що тяжіє до православної традиції, й пов'язаний із прямим служінням ззовні заданому абсолюту, і фізична культура займала важливе місце в такому культі. Трагедія простого радянського громадянина була в тому, що Бога тепер замінили партією та її лідером. Комуністи перетворили ідеологію марксизму на варіант релігійної свідомості – у світську релігію. У такий спосіб вдалося зберегти укорінений у великоросійській ментальності принцип служіння людини надособистісному, безсумнівному авторитету. Тих, у кого такий принцип не укорінився, зокрема, українців, – знищували. Відтак, більшовикам вдалося реалізувати той принцип, відсутність якого давно обтяжувала Російську імперію, – перевести справу служіння ідеалу із площини духовних шукань і подвигів у площину практичних справ. Через це у радянському суспільстві практична діяльність індивіда в кожному конкретному випадку не виступала для нього сферою достатньо повного самовираження і самоствердження. Служіння зовнішньому ідеалу було переведено у площину практичних справ, але та чи інша конкретна справа не стала самоцінною. Цільова орієнтація на “тут і тепер”, на найближчу перспективу завжди перекривалася ціннісною орієнтацією на віднесений у майбутнє ідеал – побудову комунізму.

На цьому явищі зосереджує увагу український історик І. М. Грідіна. У своєму дослідженні вона відзначає, що одним із найважливіших складників картини світу радянської людини, на якій тримались фактично всі її міфологеми, було стремління у майбутнє. “Використовуючи категорію

майбутнього, свідомо чи не свідомо радянська ідеологія будувалася на передбаченні подій майбутнього за допомогою ідеології. Радянська зацикленість на майбутньому у передвоєнні роки була інструментом прогнозування й одночасно його результатом, вмістивши елементи комуністичної утопії як образу ідеального світоустрою. У такому вигляді вона набула статусу політично значимої мети і стала мотивом масової поведінки і змістом суспільних настроїв. [...] З устремлінням у майбутнє була тісно пов'язана настанова на повний розрив із минулим, з традицією, з історією. [...] У такий спосіб усім і кожному давалося зрозуміти, що місце у майбутньому є тільки новій людині, не обтяженій забобонами. [...] Пересічні громадяни сприймали речі не такими, якими вони були, а якими вони повинні стати. Тривіальна яма – це будівництво каналу; засмічений пустир на місці зруйнованої церкви – майбутній парк. Мета – вміщена у майбутнє – перетворилася на реальне життя радянського суспільства: оптимізму, продукованого зверху, було більше ніж достатньо. Саме в цьому контексті комуністична ідеологія мала багато спільного з релігією, претендуючи на те, щоб витіснити релігію з людської душі та зайняти її місце...” [20]. Тому й оцінка людиною себе як творця і захисника комуністичного майбутнього була для неї (йдеться звичайно ж про тенденцію) більш важливою, а ніж її самооцінка у зв'язку з виконанням конкретної справи: не важливо, чи став ти чемпіоном, чи переміг, наприклад, у кросі – головне, що ти з тисячами інших готовий стати до бою за Країну Рад.

Таким чином, на межі 1920–1930-х років фізкультурне життя в УСРР нуртувалося новою політичною ініціативою влади – наближенням фізкультури до виробництва. Її поява жодним чином не пов'язана з внутрішнім поступом фізичної культури – йдеться про спрямування активності мас на задоволення економічних потреб влади в умовах розбудови планової економіки, а фізична культура стає прикриттям меркантилізму влади.

Перспективи подальших досліджень. З огляду на те, як усе більше науковців звертатимуться до такої цікавої та багатогранної теми, як історія фізкультурного руху в Україні, обов'язково переглядатиметься низка, колись, здавалося б, непорушних істин, створюючи об'єктивну картину радянського повсякдення і місця в ньому фізичної культури та спорту.

Використана література:

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (надалі – ЦДАГОУ) – Ф. 7. Оп. 1. Спр. 505. Ар. 203, 204.
2. Фізична культура – Київ, 1931. – 11 січня.
3. ЦДАГОУ – Ф. 7. Оп. 1. Спр. 505. Ар. 231-233.
4. ЦДАГОУ – Ф. 7. Оп. 1. Спр. 748. Ар. 125.
5. Фізична культура – Київ, 1931. – 20 червня; Готовий до праці та оборони. – Харків, 1932. – 27 травня; Дробилка. – Харьков, 1933. – 11 січня.
6. Фізична культура – Київ, 1931. – 31 травня.
7. Фізична культура – Київ, 1931. – 14 липня.
8. Фізична культура – Київ, 1931. – 7 липня.

9. Фізична культура – Київ, 1932. – 18 січня.
10. Готовий до праці та оборони. – Харків, 1932. – 26 червня.
11. Готовий до праці та оборони. – Харків, 1932. – 16 січня.
12. Фізична культура – Київ, 1932. – 31 березня.
13. Фізична культура – Київ, 1932. – 8 січня.
14. ЦДАГОУ – Ф. 7. Оп. 1. Спр. 748. Ар. 123-128.
15. ЦДАГОУ – Ф. 7. Оп. 1. Спр. 749. Ар. 35зв.
16. ЦДАГОУ – Ф. 7. Оп. 1. Спр. 749. Ар. 109.
17. ЦДАГОУ – Ф. 7. Оп. 1. Спр. 748. Ар. 118-119.
18. Фізична культура – Київ, 1932. – 5 квітня.
19. ЦДАГОУ – Ф. 7. Оп. 1. Спр. 590. Ар. 7.
20. Грідіна І. М. Духовне життя населення України в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.): дис. ... доктора історичних наук / І. М. Грідіна. – Донецьк, 2010. – С. 152-154.

Тымошенко Ю. А. Физическая культура на производстве: история вопроса.

Исследовано сущность государственной политики в сфере физической культуры на рубеже 1920-30-х годов. Доказано, что физкультурно-спортивное движение выступает одним из элементов организации людей для реализации необходимых власти экономических проектов в годы первой пятилетки. Спортивная жизнь в эти годы не исчезает, однако она уступает первенство реализации заданий социалистического строительства; существенно изменяется содержание физической культуры. Показано, что в эти годы, как никогда раньше физическая культура и спорт выступают элементом социализации и сплочения людей, нивелирования социальных противоречий.

Ключевые слова: физическая культура, производство, ударники, социалистическое соревнование.

TYMOSHENKO Yu. Physical culture is on production: history of question.

The essence of public policy in industry of physical culture on verge of 1920-30th is researched. It is well-proven that athletic-sporting motion comes forward one of elements of organization of people for realization of necessary power of economic projects in the years of first five-year. Sporting life was not disappear in these years, however much it yields championship of realization of tasks of socialist construction; maintenance of physical culture changes. It is rotined that in these years, as never before, a physical culture and sport had been coming forward the element of socialization and rallying of people, hand been abbatting of social contradictions.

Keywords: physical culture, production, shock-workers, socialist emulation.